

Přílohy

(připravil Ivo Pospíšil)

Závěry dvou seminářů k teorii areálových studií v evropských souvislostech (Brno 24.-25.5. 2000, Brno 26. 4. – 27. 4. 2001)

Semináře pořádal Kabinet integrované žánrové typologie při Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity za podpory Vzdělávací nadace Jana Husa a Konrad Adenauer Stiftung pod záštitou děkana Filozofické fakulty.

Jednotlivá vystoupení referentů (prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., PhDr. Jan Holzer, Dr., PhDr. Jiří Gazda, CSc., Doc. PhDr. Mária Kusá, CSc.) a diskuse se týkaly:

- a) Rozsahu a funkce pojmu areál a začlenění integrované žánrové typologie
- b) Významu evropského a zejména středo-, jiho- a východoevropského areálu z politologického, literárněvědného (genologického), lingvistického a translatického hlediska

Bylo poukázáno na nutnost ukotvení areálového principu v korpusu textů uměleckých a věcných v souvislosti se světovou literaturou, funkcí překladu a úlohou médií s vědomím vývojové dynamiky a historické proměnlivosti tématu. Výstupem dvou grantových projektů, a to Integrovaná žánrová typologie a Areál – sociální vědy – filologie, podpořených Vzdělávací Nadací Jana Husa, je koncipování dvou předmětů (integrovaná žánrová typologie a areálová studia), dva knižní publikační výstupy (Integrovaná žánrová typologie, Brno 1999, a tento svazek), další publikace dílčí a akreditace oborové rady doktorského studia teorie areálových studií.

Obor doktorského studia: Teorie areálových studií

Název studijního oboru: Teorie areálových studií

Studijní program: 7310 V V-FI Filologie

Forma studia : prezenční i kombinované

Cíle studia:

Představa tohoto oboru vychází z potřeby univerzitního studia, které propojuje různé oblasti na základě areálového principu a srovnávací typologie textů. Hlavním cílem projektu je vytvořit styčný obor v důsledku vzájemného propojení sociálních a filologických věd na bázi studia areálů, v nichž se spojují sociálněvědní hlediska (např. historické, politologické aj.) s hledisky jazykovými, literárními a obecně kulturními, a na základě srovnávací typologie uměleckých, publicistických a odborných textů, který by propojoval filologické a sociální vědy a jejichž průnik by umožnil nové pohledy jak na jazyk a literaturu, tak na jednotlivé sociální vědy.

Obor se tedy pohybuje ve dvou rovinách: v rovině areálovosti, která prostorově spojuje protínající se předmět obou vědních oblastí, tedy filologických a sociálních věd, a v rovině textového prolnutí na základě rodového (generického, žánrového) hlediska.

Potřeba komplementarity obou rozsáhlých vědních oblastí je pocíťována jako navýsost aktuální: filologové, kteří studují primárně a tradičně především jazyk a literaturu, cítí potřebu hlubšího záběru nejen ve smyslu studia kultury v širokém slova smyslu (dnešní cultural studies zde mají své dávné předchůdce v kulturně historické škole, která již v 19. století zahrnovala literaturu do rámce kultury jako její konkrétní případ), ale také sociálněvědních aspektů areálu, kde se mluví příslušným jazykem: starší pojem tzv. reálií (angl. life and institutions), tj. konglomerátu základních informací o životě v daném areálu, o společenském uspořádání apod., již svou povrchovostí nedostačuje. Na druhé straně pocíťují sociální vědci určité rezervy ve znalostech tradičně filologických pohledů na daný areál: nejde jen o praktickou znalost jazyka, ale skrze jazyk o hlubší průnik do myšlení, literatury a kultury, které mohou být výhodným východiskem ke studiu sociálních věd. Jinak řečeno: nelze dnes již vystačit s pouhým monitoringem médií, ale je třeba i diachronního průniku, abychom pochopili reálné dění v areálu. Takové expertízy potřebuje jak sociálněvědní teorie, tak praktická politika, jinak může ulpět na povrchu jevů a její teorie i rozhodnutí budou nesprávná. Jazyk a literatura poskytují – na rozdíl od žurnalistické publicistiky – hlubinné informace o areálu. Teprve syntézou těchto pramenů může být dosaženo správného pochopení procesů a jevů v areálu, jinak řečeno: překvapující a zdánlivě nelogické a neracionální dění může být vysvětleno nejen na ose synchronní, ale také diachronní, přičemž současný stav

jazyka a literatury informuje o zásadních společenských procesech. Situace v areálu střední a jihovýchodní Evropy, který byl spojen s existencí totalitních a autoritativních režimů a nyní bývá nazýván postkomunistickým, si z tohoto hlediska zasluhuje mimořádné pozornosti. Právě sem se v poslední době přesouvá areálové těžiště sociálních věd, neboť o této oblasti můžeme vypovídat jednak z autopsie, jednak z pozice poměrně blízkého sousedství nebo snadné dostupnosti. Složité procesy v areálu bývalého Sovětského svazu, ale také ve střední Evropě a na Balkáně dokládají důležitost tohoto úkolu jak z hlediska praktického využití, tak z hlediska metodologického vývoje obou vědních sfér.

V tomto smyslu je slavistika výchozí disciplínou pro tato studia par excellence, neboť do sebe zahrnuje většinu tohoto areálu, ale také široké kontextové zapojení pokrývající jak celý Balkán, tak areál východoevropský a středoevropský (kontext slovansko-maďarský, slovansko-rumunský, slovansko-albánský a slovansko-řecký, slovansko-rakousko-německý a slovansko-baltský).

Současně je nutné hledat tyto spojitosti v obecné teorii literárních žánrů, která by scelila jak žánry umělecké, tj. esteticky relevantní, tak neumělecké, věcné a vědecké. Zde se nutno opřít o dosavadní výsledky teorie žánrů čili genologie.

Genologie, pojem vytvořený ve 30. letech Paulem van Tieghemem, je v tomto pojetí přehodnocen, respektive rozšířen. Není to jen nauka o literárních druzích (žánrech, genres littéraires, kinds of literature, literary genres), ale především o genotypu literárních textů různé povahy, které by spojovaly nejen světovou krásnou literaturu jako celek (Weltliteratur, littérature mondiale, universelle, world literature), ale také jiné typy textů včetně věcné a vědecké literatury.

Brněnská genologická a komparatistická škola má svou tradici sahající do 30. let 20. století. Je spojována s činností Franka Wollmana a jeho žáků; tradice žánrového bádání se v rámci různých brněnských slavistických institucí na FF MU pěstuje od 70. let. V současné době je však třeba vytvořit novou disciplínu integrujícího charakteru, která by svou metodologií spojovala filologii a současně vytvářela mosty k textům jiných věd.

Projekt přípravy nového předmětu, který byl nazván integrovaná žánrová typologie a postihuje jednu rovinu navrhovaného oboru teorie areálových studií, vznikl v roce 1997 na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a byl podpořen grantem Vzdělávací nadace Jana Husa (jako předmět se vyučoval a vyučuje na Ústavu slavistiky FF

MU). Jeho výsledkem je nejen zavedení předmětu, ale také kabinetu, který vznikl se souhlasem a podporou vedení Filozofické fakulty MU.

Řešitelem projektu byl prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., vedoucí Ústavu slavistiky FF MU, spoluřešiteli PhDr. Jiří Gazda, CSc., z Ústavu slavistiky Filozofické fakulty MU a PhDr. Jan Holzer, Dr., z katedry politologie Fakulty sociálních studií. Projekt budování nového oboru byl založen na přímé a nepřímé spolupráci s institucemi v zahraničí, s nimiž má mateřské pracoviště projektu pravidelné odborné styky (univerzity Bristol, Lund, Kodaň, Magdeburg, Poznaň, Marburg).

Mezi literárním textem jako artefaktem a literárním textem jako pramenem informací o sociální realitě a součástí této reality existuje řada mezičlánků, tranzitivních pásem, jichž lze využít: jedním z nich je tzv. kulturologie zkoumající celek kultury prizmatem daného jazyka, jinou socio- a psycholingvistika, jinou politologie zabývající se konkrétním státem nebo geografickou či administrativně politickou zónou, další přechodovou sféru představuje kulturní historie jako součást obecných dějin.

Jednu oblast teorie areálových studií reprezentuje tranzitivní zóna vzájemně propojených sociálních a filologických věd, které si vzájemně vypomáhají: filologie se svou analýzou jazyka a literatury, resp. literární kultury je prostředníkem k poznávání sociální reality, naopak sociální vědy poskytují studiu jazyka a literatury nezbytné sociální pozadí (social background), jímž jazyk vstupuje do pragmatického kontextu a vystupuje ze systémové uzavřenosti. Sociální realita není však pouze pozadím, ale přímo součástí jazykových mechanismů a literárních transferů: bez ní je nám význam literárního textu vlastně uzavřen nebo alespoň zbaven své původní vazby. I když je literární text jako objekt interpretace vlastně vždy svým způsobem vyložitelný, slabým propojením se sociální realitou nebo nedostatkem informací o prostředí vzniku textu ztrácíme řadu jazykově sociálních významů, které text původně zprostředkoval.

Žánrově srovnávací přístup, jímž lze klasifikovat všechny texty – tedy umělecké i neumělecké, věcné, publicistické, představuje druhou rovinu integrované žánrové typologie. Tento přístup vychází především z jazykového a literárního postoje.

Z tohoto hlediska jsou přirozenou součástí navrhovaného oboru doktorského studia teorie areálových studií tyto subdisciplíny:

1. Areál a filologická studia

Obor zkoumá podstatu areálu jako jazykové, kulturní, sociální, politické a ekonomické entity a vzájemné průniky těchto oblastí z pozice filologie a sociálních věd.

2. Obecná genologie

Obor se zabývá studiem literárních rodů a žánrů a žánrových odrůd s přesahem k jiným druhům umění (pokud je to možné a funkční vzhledem ke specifiku těchto umění) a mimouměleckým řadám (věcná literatura).

3. Obecná komparatistika

Obor studující srovnávací metodologii aplikovanou na sféru literatury, ale také na jiné druhy umění a na neumělecké řady. Součástí této subdisciplíny jsou dějiny komparatistiky, vývoj komparatistické metodologie, problematika příbuzných literatur, zónových komplexů, generální literatury, zvláštních meziliterárních společenství, meziliterárních centrismů a světové literatury, přičemž se tento koncept rozšiřuje na literaturu v širokém slova smyslu, tedy i na mimoumělecké řady. V duchu bádání Ďurišinoва týmu zvýrazňuje úlohu areálu.

2. Systematická komparativní genologie

Subdisciplína se zabývá současným stavem žánrového systému krásné a věcné literatury na srovnávacím základě. Cílem je vytvoření obecné žánrové typologie.

3. Diachronní komparativní genologie

Subdisciplína zkoumá historické utváření žánrů krásné a věcné literatury s důrazem na dobové tvarování žánrů v různých vědních oborech. Smyslem subdisciplíny je ukázat na vývoj uměleckých i neuměleckých žánrových systémů z hlediska jejich klíčového charakteru: některé žánry, které dříve vytvářely jádro žánrového systému, se ocitly na jeho periferii nebo přešly ze sféry věcné do umělecké a naopak.

4. Synchronní komparativní genologie

Subdisciplína se zabývá současným stavem žánrového systému a jeho minuciózními pohyby a vnitřními posuny.

5. Diachronní studium komunikativní funkce textu

Subdiscplína se zabývá různými podobami literární komunikace v minulosti a dnes v souvislosti s růzností mediátorů textu (pergamen, papír, knihtisk, reprodukce, elektronická média apod.)

6. Metodologie

- a) Pojem areálu a jeho sociálněvědní a filologická interpretace
- b) Specifikum srovnávání věcných a uměleckých žánrů
- c) Míra aplikace metod z různých vědních oborů

Specifickou součástí teorie areálových studií je sondování úlohy elektronických médií při vytváření nových vztahů mezi filologiemi a sociálními vědami.

Teorie areálových studií je chápána jako jev procesuální a procesuálně utvářený, jako svého druhu multidimenzionální hledání jejích různých poloh. Je chápána jako jev

- 1. multidisciplinární**
- 2. interdisciplinární**
- 3. transdisciplinární.**

Základní poznatky oboru spolu se studii obsahuje text **Integrovaná žánrová typologie** (Brno 1999).

Profil absolventa:

1. Absolvent by měl mít hlubokou znalost metodologie sociálních a filologických věd a jejich styčných bodů, což by měla doložit jeho doktorská práce orientovaná na dva zmíněné aspekty integrované žánrové typologie: sociální a filologické vědy jako pomocné disciplíny umožňující lepší vzájemné pochopení a zkoumání obecné typologie textů.
2. Absolvent se uplatní ve vědecké a pedagogické práci v oblasti filologie, kulturologie, sociálních věd, v mezinárodních organizacích, jako pracovník vědeckých, pedagogických a kulturních institucí, vysokých škol, akademie věd a masových médií.

3. Podmínky, které musí splnit:

Musí absolvovat a složit zkoušky z:

filozofie (výuku zajišťují pracovníci Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kteří jsou schválení pro všechny oborové rady fungující na fakultě, speciálně doc. dr. Jaroslav Hroch, CSc. s koncentrací na hermeneutiku)

metodologických problémů sociálních věd (včetně žurnalistiky a masmediální komunikace) - vyučují členové oborové rady

dvou světových jazyků podle plánu schváleného oborovou radou

obecného základu oboru (areál a filologická studia, obecná genologie a obecná komparatistika)

konkrétního areálu, který je předmětem doktorské práce

systematické komparativní genologie

diachronní komparativní genologie

synchronní komparativní genologie

diachronního studia komunikativní funkce textu

metodologie integrované žánrové typologie

specifika srovnávání věcných a uměleckých žánrů

aplikace metod z různých vědních oborů

teorie literatury

světových literatur v rozsahu schváleném oborovou radou

specializace podle zaměření práce

účastnit se pravidelně konzultací se školitelem, členy oborové rady a dalšími odborníky

napsat, odevzdat a obhájit doktorskou práci z oboru a úspěšně složit předepsané doktorské zkoušky

Doktorský studijní program

obor : Teorie areálových studií

Vstupní požadavky na uchazeče o přijetí ke studiu:

Absolvování jednoho filologického oboru v rámci magisterského studia na univerzitě, případně jednoho sociálněvědního oboru na FF nebo FSS a z toho vyplývající jazykové a obecně kulturní předpoklady

Absolvent by měl mít hlubokou znalost metodologie filologických a sociálních věd, obecné genologie a obecné komparistiky, žánrové systematiky a diachronní komparistiky, přehled světových literatur, zejména euroamerického okruhu, a současného dění v sociálních vědách, měl by být schopen vzájemně aplikovat sociální a filologické metody, znát a zjišťovat jejich vzájemné vazby, měl by projevit znalosti metodologicko-teoretického základu komparistiky a genologie a projevit schopnost vědecky pracovat v této oblasti, což doloží jeho doktorská práce.

Podmínky, které musí splnit:

Musí absolvovat a složit zkoušky z:

filozofie (výuku zajišťují pracovníci Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kteří jsou schválení pro všechny oborové rady fungující na fakultě, speciálně doc. dr. Jaroslav Hroch, CSc. s koncentrací na hermeneutiku)

metodologických problémů sociálních věd (včetně žurnalistiky a masmediální komunikace) - vyučují členové oborové rady

dvou světových jazyků podle plánu schváleného oborovou radou

obecného základu oboru (areál a filologická studia, obecná genologie a obecná komparatistika)

konkrétního areálu, který je předmětem doktorské práce

systematické komparativní genologie

diachronní komparativní genologie

synchronní komparativní genologie

diachronního studia komunikativní funkce textu

metodologie integrované žánrové typologie

specifika srovnávání věcných a uměleckých žánrů

aplikace metod z různých vědních oborů

teorie literatury

světových literatur v rozsahu schváleném oborovou radou

specializace podle zaměření práce

účastnit se pravidelně konzultací se školitelem, členy oborové rady a dalšími odborníky

napsat, odevzdat a obhájit doktorskou práci z oboru a úspěšně složit předepsané doktorské zkoušky

Návrh tematických okruhů disertačních prací:

1. Areálová komparatistika: tradice a současnost
2. Současné sociálněvědních texty z hlediska žánrové typologie: typy, variace, transformace, tematicko-morfologické souvislosti, místo v žánrovém systému
3. Areál střední Evropy z hlediska sociálních a filologických věd
4. Žánrová podstata současné masmediální komunikace
5. Žánrová stavba slovanských literatur ve srovnávacím, diachronním a synchronním průřezu
6. Literární žánry a společnost: proměny struktury žánrové systematiky na zvoleném materiálu
7. Kořeny žánrové typologie: prostupování filologických a sociálních věd včera a dnes
8. Lexikálně stylistické proměny a jejich působení na strukturu žánru věcné a krásné literatury
9. Jazyk a společnost: proměny jazyka a areál na přelomu 20. a 21. století

Další specifikace v rámci navrhovaných okruhů se bude řídit stavem konkrétního oboru a profilem doktoranda

Slovníček vybraných pojmů

diskurz

bývá chápán různě široce od mluveného projevu přes jakýkoliv text až po otevřený, časově a rozsahově neohraničený komplex vzájemně souvisejících mluvených i psaných textů, soustředěných kolem určitého tématu. V nejčastějším pojetí diskurz zahrnuje nejen sdělení (text), ale i mluvčího (autora), adresáta sdělení, a bezprostřední (nebo i rozsáhlejší) kontext; bývá definován jako “integrováný celek textu a kontextu”, jako spojení “jazykové realizace interakce a jejího kontextového přesahu” apod. V takovém pojetí je diskurzem nejen běžný dialog, ale i psaný, a to i literární text (včetně komunikace mezi autorem a čtenářem).

funkční styl

objektivní styl jazykového projevu vymezený zobecněnou komunikační funkcí, které slouží, a rozhodující měrou ovlivňující výběr a textovou integraci výrazových prostředků

horizontální členění textu

lineární členění na začátek, střední a závěrečnou část, v psaném textu i členění na kapitoly, odstavce

interdiskurzivita (konstitutivní intertextualita)

znamená, že do textu vstupují a na jeho výstavbě, konstituování se podílejí pravidla, konvence spjaté s textovými typy (žánry, styly, registry). Zde jde o vztahy paradigmatické, realizované spíše ve vertikální dimenzi

intertextualita

autentická a explicitně vyznačená přítomnost jednoho textu v jiném textu (*manifestovaná intertextualita*). Jde většinou o vztahy syntagmatického typu - mezi texty, které po sobě následují v určitém řetězci (repliky v dialogu, dopisy v korespondenci), tedy v tzv. horizontální dimenzi.

jazyk

1. systém znaků sloužící k výměně a vyrovnávání obsahů lidského vědomí, to jest k dorozumívání a myšlení
2. množina promluv (komunikátů, textů) uskutečněných, probíhajících, nebo potenciálních, řídicích se stejnými strukturními zákonitostmi toho či onoho jazyka

jazykový styl

způsob cílevědomého výběru a uspořádání (organizování) jazykových prostředků, který se uplatňuje při genezi textu; v hotovém komunikátu se pak projevuje jako princip organizace jazykových jednotek, který z částí a jednotlivostí tvoří jednotu vyhovující komunikačnímu záměru autora

koherence textu

sémantická spojitost textu i propojení jeho složek různými prostředky.

kohéznost textu

výrazová spojitost textu, a to jak v rovině stylové, tak v navazování jednotlivých vět nebo odstavců

komplexní (složený) text

ucelená textová sestava, tvořená z dílčích autonomních textů určitého typu (rozhlasová a scénická pásma, zpravodajské relace v televizi, sborníky statí, sbírky básní, vědecké konference, bohoslužby aj.)

kompozice

v procesu tvorby textu uspořádávání všech jeho složek do celku; ve výsledném textu se jeví jako jeho uspořádání, vnitřní řád.

pragmatika

oddíl sémiotiky, který si všímá především informační hodnoty jazykových výrazových prostředků

sémantika

významová stránka jazykových jednotek různých úrovní (od morfémů po textové celky)

sémiotika

nauka o znacích a systémech, v nichž znaky fungují. Její zájem se soustřeďuje na znak a na jeho paradigmatické a syntagmatické vlastnosti v rámci daného sémiotického systému.

slohový postup

základní linie výstavby textu v rovině tematické a jazykové

slohový útvar

textový celek s charakteristickými rysy ve sféře obsahu, rozsahu, kompozice i jazykových prostředků; slohové útvary mohou být seskupovány kolem jednotlivých slohových postupů (např. popis prostý, dějový, umělecké líčení, charakteristika...), často však kombinují i různé slohové postupy

stylistika

jazykovědná disciplína, která na základě analýzy jednotlivých textů dochází k zobecnění zákonitostí stylizace jazykových projevů

syntax textu

zkoumající jednotlivé mechanismy koherence, resp. koheze; z ní se vlastně celá textová lingvistika vyvinula, tudíž se ubíral přesun zájmu některých lingvistů z věty na text. K hlavním tématům textové lingvistiky patří otázky *členění* textu

text

celistvý (komplexní) a zpravidla též soudržný (koherentní) jazykový útvar, jehož prostřednictvím mluvčí (autor) realizuje různé komunikační cíle

textová gramatika

způsob gramatického popisu věty se rozšiřuje na strukturu celého textu; celý příběh (či jeho syžet) se dostává do pozice věty; cílem je rekonstruovat, jak je tato komplexní struktura generována z jednoduché struktury podkladové, či z určitého souboru mikrostrukturních komponentů

textová lingvistika (teorie textu, nauka o textu)

speciální obor, jehož předmětem je užívání jazyka, utváření a fungování textů (jazykových projevů) v různých situacích a komunikačních kontextech.

textová syntax (syntax textu)

odvětví lingvistiky, které se zajímá nejen o výsledný text, ale i o vlastní komunikační akt, do něhož vstupují jak subjekty účastníků a systém komunikačních prostředků, tak vlastnosti komunikačního kanálu, věcné obsahy sdělení a jeho souvislosti s komunikáty jinými

textový vzorec

konvencionalizované schéma, shrnující invariantní příznaky určitého textového typu (tj. rysy opakující se u všech textů dané kategorie) a postihující jeho základní zákonitosti: míru závaznosti určitých komponentů, jejich hierarchizaci, vzájemné vztahy a možné způsoby spojování aj.

vertikální členění textu

členění odrážející hierarchii jednotlivých informací a vazby mezi nimi na ploše celého textu.

žánrový styl

model jazykové výstavby jednotlivých žánrů.

genologie

literárněhistorická a literárněteoretická subdisciplína literární vědy, která zkoumá strukturu a vývoj literárních rodů (lyrika, epika, drama) a žánrů.

genologická koncepce

soustava metodologických východisek a prostředků, které zkoumají vznik a genezi literárního žánru, jeho strukturu a tvarové potence

genologická systematika

genologická disciplína vytvářející soustavu literárních rodů a žánrů

žánrová typologie

soustava žánrových typů, které jsou zobecněním konkrétních uměleckých děl

loci communes

“společná místa” konkrétních literárních děl, která vytvářejí soustavu znaků jednoho žánru nebo žánrového typu

žánrová stabilita

relativně pevné uspořádání žánrové struktury jako celistvého souboru morfologických a tematických znaků

žánrová labilita

nepevné, variabilní uspořádání struktury literárního žánru, které umožňuje integraci prvků jiných žánrů

genotyp a fenotyp

pojmy převzaté z genetiky, které v literární vědě vyjadřují základní rys literárního druhu (genotyp) a jeho specifické, individuální vlastnosti (fenotyp)

komparatistika

literárněhistorická a literárněteoretická subdiciplína literární vědy, která zkoumá literaturu v srovnávacím aspektu – srovnává tematické a tvarové vrstvy a větší historicky utvářené celky (příbuzné literatury, zónové komplexy, generální literatura, zvláštní meziliterární společnosti, meziliterární centrismy, světová literatura)

příbuzné literatury

soubor národních literatur, které jsou si blízké jazykově, kulturně, etnicky a historicky, často i teritoriálně (např. slovanské literatury)

zónové komplexy

soubory literatur, které jsou si blízké teritoriálně (geograficky), ačkoli si nejsou blízké jazykově a etnicky (např. německá, česká, polská, slovenská, maďarská literatura)

generální literatura

literární celek, který vznikl srovnáváním a zobecňováním společných rysů více než dvou národních literatur

zvláštní meziliterární společnosti

termín používaný týmem Dionýze Ďurišina označuje literární celek vzniklý z několika národních literatur vykazujících nápadné podobnosti díky společnému administrativně politickému celku (švýcarská literatura německá, francouzská, italská a rétorománská,

kanadská literatura anglická a francouzská, literatura česká a slovenská v rámci bývalého Československa aj.)

meziliterární centrismy

vývojové tendence několika národních literatur vycházející z jednoho kulturního centra (např. mediteránní centrismy, středoevropské centrismy aj.)

světová literatura

pojmem vyjadřující celistvost všech národních literatur na světě a vzniklý jako jejich společný obecný rys

Výběrová bibliografie

Antipov, G. A., Donskich, O. A., Markovkina, I. Ju.: Tekst kak javlenije kul'tury. Novosibirsk 1989.

Arutjunova, N. D.: Obraz. Metafora. Simvol. Znak (eskiz konceptual'nogo analiza) In:

Metody formalne v opisie jezykóv slowiańskich. Bialystok 1990.

Arutjunova, N. D.: Tipy jazykovych značenij: Ocenka. Sobytije. Fakt. Moskva 1988.

Averincev, S.: Slavjanskoje slovo i tradicija ellinizma. Voprosy literatury 1976, 11, p. 152-162.

Avtuchovič, T. J.: Ritorika i ruskij roman XVII veka. Vzaimodejstvija i načal'nyj period formirovanija žanra. Grodnenskij gosudarstvennyj universitet im. Janki Kupaly. Grodno 1995. Rec.: Pospíšil, I.: Svět literatury 1997, č. 13, s. 116-119.

- Bachtin, M. M.: Problém rečových žánrov. In: Estetika slovesnej tvorby. Tatran, Bratislava 1988, s. 266-313.
- Bachtin, M.: Estetika slovesnogo tvorčestva. Moskva 1979.
- Baranov, A. N.: Čto nas ubeždaet. Rečevoje vozdejstvije i obščestvennoje soznanije. Moskva 1990.
- Bartošek, J.: Jazyk současné české politiky. Olomouc 1993.
- Beaugrand, R. de - Dressler, W.: Introduction to Text Linguistics. Longman, London 1981.
- Beseda s Julijej Kristevoj. Dialog. Karnaval. Chronotop. Vitebsk 1995, 1, s. 5-6.
- Blakar, R.: Jazyk kak instrument social'noj vlasti. In: Jazyk i modelirovanije social'nogo vzaimodejstvija. Moskva 1988.
- Bondaletov, V. D.: Social'naja lingvistika. Moskva 1987.
- Booth, W. C.: Rhetoric of Fiction. Univ. of Chicago Press, Chicago 1961.
- Bradley, J.: Mushik and Muskovite. Urbanization in Late Imperial Russia. University of
- Brown, A.: The Gorbachev Factor. Oxford University Press 1996.
- Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Praha 1995.
- California Press, Berkeley – Los Angeles – London 1985.
- Carnap, R.: Problémy jazyka vědy. Praha 1968.
- Čechová, M. - Chloupek, J. - Krčmová, M. - Minářová, E.: Stylistika současné češtiny. ISV - nakladatelství, Praha 1977.
- Černec, L.: Literaturnyje žanry. Moskva 1982.
- Člověk v moderních vědách. Praha 1992.
- Daedalus. Journal of the American Academy of Arts and Sciences, Fall 1997.
- Daneš, F.: Věta a text. Praha 1985.
- DeFleur, M. - Ball-Rokeach, S.: Theories of Mass Communication. New York - London 1989.
- Dijk, T. A. van: Some Aspects of Text Grammars, Mouton, The Hague 1972.
- Dijk, T. A.: Discourse and Communication. Berlin - New York 1985.
- Dijk, T. A.: Jazyk, poznanije, komunikacija. Moskva 1989.
- Dijk, T. A.: Textwissenschaft. Eine interdisziplinäre Einführung. Tübingen 1980.
- Doležel, L.: Pražská škola a poststrukturalismus. Česká literatura 1995, č. 5.
- Dressler, W.: Einführung in die Textlinguistik. Tübingen 1973.
- Dridze, T. M.: Jazyk i social'naja psihologija. Moskva 1989.
- Dubrow, H.: Genre. London - New York 1982.
- Erhard, A.: Jazyk a skutečnost. Praha 1978.

- Esthetics as Nightmare. Russian Literary Theory. Ed. By Charles A. Moser. Princeton University Press 1989.
- Fairclough, N.: Discourse and Social Change. Polity Press, Cambridge 1992.
- Fairclough, N.: Language and Power. Longman, London 1989.
- Fowler, A.: Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes. Oxford 1982.
- Fowler, A.: The Life and Death of Literary Forms. In: New Directions in Literary History. Edited by Ralph Cohen. London 1974.
- Fowler, R.: Linguistic Criticism. Oxford Univ. Press, Oxford 1986.
- Fraser, N.: Justice Interruptus. Critical Reflections on the Postsocialist Conditions. Routledge, New York, London 1997.
- Gasparov, B. M.: Sovremennye problemy lingvistiki teksta. Linguistica VII. Tartu 1976.
- Gitlin, T.: Twilight of Common Dreams. Why America is Wracked by Culture Wars. Metropolitan Books, New York 1995.
- Guchman, M. M.: Literaturnyj jazyk i kul'tura. VJa, 1991, 5.
- Gumilev, L. N.: Ritmy Jevrazii. Epochi i civilizacii. Moskva 1993.
- Gurevič, P. S.: Social'naja mifologija. Moskva 1983.
- Halliday, M. A. K.: Language as Social Semiotics: the social interpretation of language and meaning. E. Arnold, London 1978.
- Hausenblas, K.: Subjekty v promluvě. In: Sesja Naukowa Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich. Warszawa 1971, s. 217-223.
- Hausenblas, K.: Text, komunikáty a jejich komplexy. Zamyšlení pojmoslovné. SaS, 45, 1984, s. 1-7.
- Hausenblas, K.: Vysoký - střední - nízký styl a diferenciace stylů dnes. SaS, 34, 1973, s. 85-91.
- Hausenblas, K.: Výstavba jaykových projevů a styl. Praha 1972.
- Hausenblas, K.: Zu den Prinzipien des Textaufbaus oder: Text ohne Stil? In: Linguistica, 11, ÚJČ, Praha 1985, s. 25-27.
- Hempfer, K. W.: Gattungstheorie. München 1973.
- Hernadi, P.: Beyond Genre. New Directions in Literary Classification. Ithaca - London 1972.
- Hodrová, D.: Hledání románu. Kapitoly z historie a typologie žánru. Praha 1989.
- Hodrová, D.: Román ve 20. století - jeho teorie a praxe. Česká literatura 1994, 3, s. 227-254.
- Hoffmannová, J.: Stylistika a... Trizonia, Praha 1997.
- Homoláč, J.: Intertextovost a utváření smyslu v textu. Praha 1996

- Hrala, M.: Fungování textu ve společenské komunikaci. Praha 1988.
- Hubík, S.: K postmodernismu obratem k jazyku. Boskovice 1994.
- Hubík, S.: Sociologie vědění (Základní koncepce a paradigma). SLON, Praha 1999.
- Humanistyka przelomu wieków. Pod redakcją Józefa Kozielskiego. Wycawnictwo Akademickie "Żak", Warszawa 1999.
- Hvišč, J.: Poetika literárnych žánrov. Bratislava 1985.
- Hvišč, J.: Problémy literárnej genológie. Bratislava 1979.
- Chan-Pira, E. I.: Jazyk vlasti i vlast' jazyka. "Vestnik Akademii Nauk SSSR" 1991, 4.
- Chloupek, J.: Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti. Brno 1986.
- Chloupek, J.: Stylistika češtiny. Praha 1970.
- Chomsky, N.: Jazyk a zodpovednosť. Bratislava 1995.
- Chomsky, N.: Reflections on Language. London 1976.
- Ingarden, R.: Umělecké dílo literární. Praha 1989.
- Isenberg, H.: Probleme der Texttypologie - Variation und Determination von Texttypen. In: Wissenschaftliche Zeitschrift der K. marx-Univ., GSR, 5, Leipzig 1978, s. 565-579.
- Jakobson, R.: Linguistics and Poetics. In: Style in Language. London 1960.
- Jazyk, semiotka, kul'tura. Moskva 1994.
- Jazyk a jeho užívání. Praha 1996.
- Jazyk i massovaja komunikacija. Sociolingvističeskoje issledovanije. Nauka, Moskva 1984.
- Jirák, J.: Jazyk ve společenském kontextu: základy jazykovědy pro studenty společenských věd. Praha 1996.
- Kakorina, Je.V.: Stilističeskije izmenenija v jazyke gazety novejšego vremeni (transformacija semantiko-stilističeskoj sočetajemosti). Moskva 1992.
- Kolšanskij, G.V.: Ob'ektivnaja kartina mira v poznanii i jazyke. Moskva 1990.
- Komparatistika a genológia. Bratislava 1973.
- Kuna, I.: Realita a svět textu. Plzeň 1996.
- Lachmann, R.: Die Zerstörung der schönen Rede. Rhetorische Tradition und Konzepte des
- Lamser, V.: Komunikace a společnost. Praha 1969.
- Lichačev, D. S. – Pančenko, A. M.: "Smechovoj mir" Drevnej Rusi. Leningrad 1976.
- Literatura a heterogeniczność kultury. Poetyka i obraz świata. Wydawnictwo TRIO, Warszawa 1996.
- Literatura i publicistika. Tartu 1986.
- Litteraria Humanitas IV - Roman Jakobson. Brno 1996.

- Litteraria Humanitas V - Západ a Východ II. Tradice a současnost (Literární směry a žánry ve slovanských a západních literaturách jako reflexe stavu světa). Red. Miroslav Mikulášek, spoluredaktoři: Jaroslav Fryčer, Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Brno 1998, 178 stran.
- Litteraria Humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek. Masarykova univerzita v Brně, fakulta filozofická, Brno 1998, 302 s. Editoři: Danuše Kšicová, Ivo Pospíšil.
- Losev, A. F.: Znak. Simvol. Mif. Moskva 1982.
- Lotman, J.: Struktura chudožestvennogo teksta. Moskva 1970.
- Lotman, Ju. M.: K probleme tipologii tekstov. In: Stat'ji iz tipologii kul'tury. Tartu 1970.
- Lotman, Ju. M.: Text a kultúra. Bratislava 1994.
- Liotard, J. F.: O postmodernismu. Praha 1993.
- Müllerová, E.: Funkční styly a jejich základní žánry v současné komunikaci. Praha 1989.
- Macurová, A.: Text a komunikace. Jazyk v literárním díle a ve filmu. Praha 1992.
- Mareš, P.: Metajazyk, metařeč, metatext. SaS 44, 1983, 123-131.
- Mareš, P.: Styl, text, smysl. O slovesném díle Josefa Čapka. AUC, Praha 1987.
- Margolin, U.: On Three Types of Deductive Models in Genre Theory. Zagadnienia rodzajów literackich 1974, z. 1, s. 5-19.
- Mathauser, Z.: Estetické alternativy. Jazyk vědy a jazyk poezie. Praha 1994.
- Mathauser, Z.: Literatura a anticipácia. Bratislava 1982.
- Mathauser, Z.: Metodologické meditace aneb Tajemství symbolu. Brno 1988.
- Mathauser, Z.: Mezi filosofií a poezií. Praha 1995.
- Mathauser, Z.: Triáda uměleckých druhů. In: Litteraria Humanitas I. Genologické studie. Brno 1990, s. 10-18.
- Mathauserová, S.: Cestami staletí. Systémové vztahy v dějinách ruské literatury. Praha 1986.
- McClelland, J. C.: Autocrats and Academics. The University of Chicago Press, Chicago – London 1979.
- Miko, F.: Hodnoty a literární proces. Bratislava 1982.
- Miller, J.: Mikhail Gorbachev and the End of Soviet Power. Macmillan, Basingstoke and London 1993.
- Mistrík, J.: Štylistika. SPN, Bratislava 1985.
- Mistrík, J.: Žánre vecnej literatúry. SPN, Bratislava 1975.
- Moskaľskaja, O. I.: Pragmatika teksta. Moskva 1991.
- Nekvapil, J.: Některé mechanismy a možnosti interdisciplinarity jazykovědy. In: Teoretické otázky jazykovědy, Linguistica XVI, s.129-159. Praha 1986.
- Osipov, G.: Mify uchodjaščego. Sociolingvističeskije issledovanija 1992, 6.

- Pen, D. B.: Slovo i tema v gazete. Opyt analiza leksiko-tematičeskich struktur. Rostov-na-Donu 1991.
- Petöfi, J. S.: Transformationsgrammatiken und eine ko-textuelle Texttheorie. Athenäum, Frankfurt/M. 1971.
- PMČ = Příruční mluvnice češtiny. NLN, Brno 1996.
- Poetischen. Wilhelm Fink Verlag München 1994.
- Pospíšil, I. - Zelenka, M.: Pojem a koncepce světové literatury. SPFFBU, roč. 1995, D 42, řada literárněvědná, Brno 1996, s. 103-112.
- Pospíšil, I. - Zelenka, M.: René Wellek a meziválečné Československo. Ke kořenům strukturální estetiky. Brno 1996.
- Pospíšil, I. – Zelenka, M.: Vdochnovljajuščaja literaturovedčeskaja koncepcija Jevgenija Ljackogo. Slavjanovedenije 1998, No. 4, s. 52-59.
- Pospíšil, I.: Existence, struktura, rozpětí a transcendence staroruské literatury (Poznámky k některým metodologickým problémům). Slavica Litteraria, X 1, 1998, s. 27-37.
- Pospíšil, I.: Genologie a proměny literatury. Masarykova univerzita, Brno 1998.
- Pospíšil, I.: Literární dílo jako reflexe meziliterárnosti (Anatolij Kim – Jurij Rytgev – Čingiz Ajtmatov). Litteraria Humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek. Brno 1998, s. 48-59.
- Pospíšil, I.: Literární věda a slavistika. Slavica Litteraria, X 1, 1998, s. 91-98.
- Pospíšil, I.: Literární věda na rozcestí. Hrst poznámek k minulosti, přítomnosti a budoucnosti. HOST 1998/2, s. 79-83.
- Pospíšil, I.: Slovenský literárněvědný trojúhelník: komparatistika - genologie - translologie. In: Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Editor: Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 1998, s. 45-58.
- Pospíšil, I.: Srednjaja Jevropa kak perekrestok literaturovedčeskoj metodologii. In: Pospíšil, I.: The Crisis of Tradition in Russian Literature and the Postmodernist Atmosphere. In: Postmodernism in Literature and Culture of Central and Eastern Europe, Katowice 1996, s. 123-130.
- Profession. The Modern Language Association of America 1996.
- Rejser, S. A.: Osnovy tekstologii. Leningrad 1978.
- Roľ čelovečeskogo faktora v jazyke. Jazyk i kartina mira Moskva 1988.
- Román a “genius loci”. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Praha, sine.
- Rorty, R.: Linguistic Turn. New York 1968.
- Roščin, S. K.: Psihologija i žurnalistika. Moskva 1989.

- Ruckman, J. A.: *The Moscow Business Elite: A Social and Cultural Portrait of Two Generations*. Northern Illinois University Press 1984.
- Russian Culture at the Crossroads. Paradoxes of Post-Modernist Consciousness*. Edited by Dmitry N. Shalin. Westview Press, Boulder, Col. 1996.
- Ruttkowski, W. V.: *Die literarischen Gattungen. Reflexionen über eine modifizierte Fundamentalpoetik*. Bern 1968.
- Shanin, T.: *Russia as Developing Society. The Roots of Otherness*. The Macmillan Press 1985.
- Skácel, J.: *Funkce jazyka ve společnosti z hlediska sociolingvistiky*. Praha 1973.
- Solganik, G. Ja.: *Poetika publicistiky*. Moskva 1990.
- Střítecký, J.: *Text světa a svět textu*. In: *FČ*, 1992, 2.
- Svatoň, V.: *Epické zdroje románu. Z teorie a typologie ruské prózy*. Praha 1993.
- Štorkán, K.: *Publicistické žánry*. Praha 1980.
- Štorkán, K.: *Úvod do teorie publicistických žánrů. Díl 1, 2*. Praha 1978.
- Theories of Literary Genres*. University Park and London 1978.
- Tieghem, P. van: *La Question des genres littéraires*. *Helicon*, tome 1, fasc. 1-3, s. 99-105.
- Toms, S.: *Informační žánry*. Praha 1984.
- Tracing Literary Postmodernism*. University of Constantine the Philosopher, Faculty of Humanities, Institute of Literary Communication, editor: Tibor Žilka, Nitra 1998.
- Treskova, S. I.: *Sociolingvističeskije problemy massovoj kommunikacii*. Moskva 1989.
- Vasil'jeva, A.N.: *Gazetno-publicističeskij stil' reči*. Moskva 1982.
- Vašák, P.: *Autor, text a společnost*. Praha 1986.
- Volkov, V.: *Pragmaštylistika textu*. Košice 1992.
- Vzaimodejstvije literatur v mirovom literaturnom processe (Problemy teoretičeskij i istoričeskij poetiki)*. *Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii, Čast' 1*, Grodnenskij gosudarstvennyj universitet imeni Janki Kupaly, Grodno 1997, s. 3-10.
- Wellek, R. - Warren, A.: *Teorie literatury*. Olomouc 1996.
- Wellek, R.: *A History of Modern Criticism 1750-1950, I-VIII*, New Haven and London 1955-1992.
- Wellek, R.: *Concepts of Criticism*. New Haven and London 1963.
- Wellek, R.: *The Crisis of Comparative Literature*, in: *Proceedings of the Second International Congress of Comparative Literature*, ed. W. P. Friedrich, Chapel Hill 1959, s. 149-159.
- Wellek, R.: *The Literary Theory and Aesthetics of the Prague School*. Ann Arbor 1969.

Wellek, R.: The Theory of Literary History. Travaux du Cercle Linguistique de Prague, Praha 1936.

Welsch, W.: Naše postmoderní moderna. Praha 1993.

Wollman, S.: Česká škola literární komparatistiky. Praha 1989.

Young, I. M.: Justice and the Politics of Difference. Princeton University Press 1990.

Žibritová, G.: Sociálna komunikácia. Bratislava 1984.

Složení oborové rady doktorského studia

Předseda:

Prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Členové a učitelé:

Doc. PhDr. Petr Fiala, Dr.

Prof. PhDr. Milan Jelínek, CSc.

Prof. PhDr. Jana Nechutová, CSc.

PhDr. Jiří Gazda, CSc.

PhDr. Jan Holzer, Dr.

Doc. PhDr. Jiří Pavelka, CSc.

PhDr. Libor Vykoupil, PhD.

Oborová rada působí při Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.